



Trends in Mantelzorg

Een onderzoek naar de ontwikkeling in omvang, kenmerken en ervaren belasting van mantelzorgers in Limburg tussen 2008/2009, 2012 en 2016

Aanleiding

Mantelzorg in de participatiemaatschappij

De vergrijzing en de stijging van de zorgkosten leiden in de afgelopen jaren tot hervormingen in het Nederlandse gezondheidszorgbeleid. De verzorgingsstaat verandert steeds meer in een participatiemaatschappij. De verantwoordelijkheid voor onze eigen gezondheid en die van elkaar is daarbij belangrijk. Mantelzorg heeft hierbij een voorname rol.

Nationale en regionale trends in mantelzorg

Landelijk onderzoek laat dan ook een stijging in het aantal mantelzorgers zien. Helaas is hierbij ook het aantal overbelaste mantelzorgers gestegen (Oudijk et al, 2010). De ontwikkelingen in Limburg in de afgelopen jaren waren tot nu toe niet uitgebreid onderzocht. Om deze ontwikkelingen beter zichtbaar te maken is een trendanalyse uitgevoerd.

Vraagstelling

Wat is precies onderzocht?

Dit onderzoek is bedoeld om inzicht te krijgen in de veranderingen van mantelzorg in Limburg in de periode 2008/2009, 2012 en 2016. Het onderzoek richtte zich vooral op de aanbodzijde van mantelzorg. Hiervoor zijn de volgende vragen beantwoord:

1. Nam het aantal mantelzorgers in Limburg tussen 2008/2009, 2012 en 2016 toe?
2. Verschillen de persoonskenmerken van mantelzorgers tussen 2008/2009, 2012 en 2016?
3. Steeg het aantal overbelaste mantelzorgers in Limburg tussen 2008/2009, 2012 en 2016?

Methode

Wat is mantelzorg?

Mantelzorg is de zorg die verleend wordt aan hulpbehoevende personen door mensen uit hun eigen sociaal netwerk. Aan de deelnemers is gevraagd of ze de afgelopen 12 maanden mantelzorg hebben gegeven. Intensieve mantelzorg betreft zorg die minstens acht uur per week wordt gegeven of zorg die al drie maanden of langer wordt gegeven.

Hoe zijn de trends onderzocht?

Het onderzoek betreft een kwantitatieve studie. Hiervoor zijn gegevens gebruikt van Limburgers die in

2008/2009, 2012 en 2016 meededen aan de gezondheidsmonitor van de GGD Limburg-Noord en de GGD Zuid Limburg. De gezondheidsmonitor is een vragenlijst die iedere vier jaar door de GGD wordt uitgezet. Het doel van de gezondheidsmonitor is om inzicht te krijgen in diverse gezondheidsaspecten van de bevolking. Voor dit onderzoek zijn de gegevens over mantelzorg geven en de mate van overbelasting met statistische analyses uitgebreid onderzocht.

Deelnemers onderzoek

De gezondheidsmonitor is opgesplitst in een volwassenenmonitor en een ouderenmonitor. Bij de volwassenenmonitor zijn de deelnemers tussen de 19 en 65 jaar, bij de ouderenmonitor 65 jaar of ouder. In 2008 is de ouderenmonitor uitgevoerd en in 2009 de volwassenenmonitor, deze gegevens zijn samengevoegd en vormen het eerste meetmoment. In 2012 en 2016 zijn beide monitors gelijktijdig uitgevoerd. De omvang van de steekproef is op verzoek van de gemeenten sterk uitgebreid om gemeentecijfers en wijkcijfers te verkrijgen. In Limburg (en de rest van Nederland) is de bereidheid om deel te nemen afgenomen, dit is vooral het geval bij jongvolwassenen.

Tabel 1: Deelname aan de gezondheidsmonitor in Limburg

Onderzoeksjaar	Uitgenodigd	Deelname
2008/2009	39.038	55%
2012	94.772	47%
2016	136.266	39%

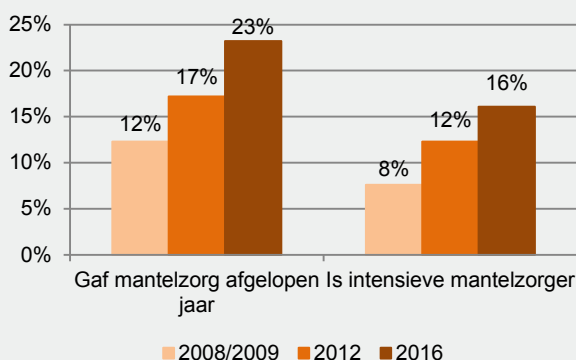


Resultaten

Omvang van mantelzorg in Limburg

Het percentage mantelzorgers in Limburg is in de periode 2008-2016 bijna verdubbeld. In 2008/2009 gaf 12% van de respondenten in de afgelopen 12 maanden mantelzorg. Dit percentage steeg in 2016 naar 23%. Ook is het percentage intensieve mantelzorgers meer dan verdubbeld van bijna 8% in 2008 naar 16% in 2016.

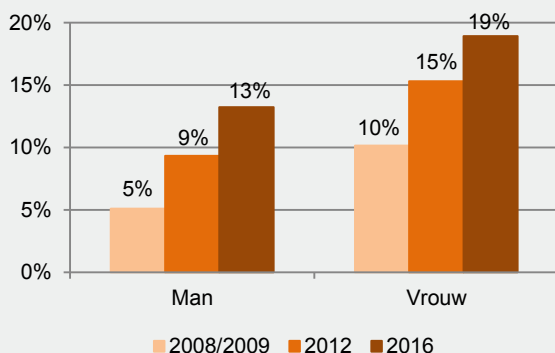
Figuur 1: Mantelzorgers in Limburg, in %



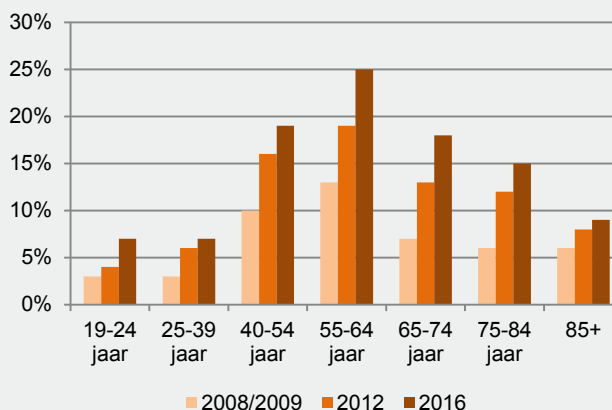
Kenmerken van mantelzorgers

Dit onderzoek laat zien dat de persoonskenmerken van mantelzorgers in de periode 2008-2016 hetzelfde bleven. Zo verlenen vrouwen meer mantelzorg dan mannen. En het aantal mantelzorgers in de leeftijdscategorie tussen de 55 en 64 jaar piekt in alle onderzochte jaren. Daarnaast speelt opleidingsniveau een rol. Mensen met een hoger opleidingsniveau verlenen vaker mantelzorg dan mensen met een laag opleidingsniveau. En mensen die met een partner wonen, hebben vaker een rol als mantelzorger dan mensen die zonder een partner wonen.

Figuur 2: Intensieve mantelzorgers naar geslacht, in %



Figuur 3: Intensieve mantelzorgers naar leeftijd, in %

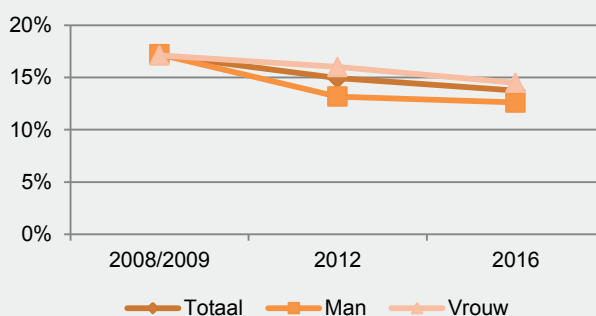


Overbelasting van mantelzorgers

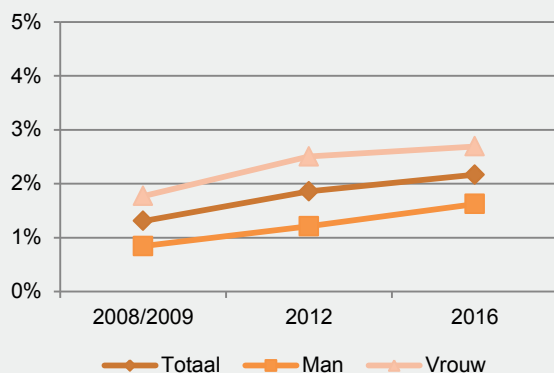
In de periode 2008-2016 daalde het percentage overbelaste mantelzorgers licht. Maar omdat het percentage mantelzorgers sterk is gestegen zijn er in aantallen onder de totale bevolking toch meer overbelaste mantelzorgers.

Hierbij valt op dat vrouwen in 2012 en 2016 vaker overbelast zijn dan mannen. Overbelasting komt vooral voor bij de mantelzorger die zorgt voor zijn/haar partner of kind. De overbelasting voor verschillende leeftijdsgroepen is tussen 2008/2009 en 2016 veranderd. Wat opvalt is dat de overbelasting bij de 85-plussers is gegroeid en in de laatste meting wordt in deze groep de grootste overbelasting ervaren, namelijk 21%. In de leeftijd van 25 tot en met 39 is de overbelasting ook toegenomen tot 17%, terwijl in de leeftijd van 55 tot en met 84 jaar de overbelasting is afgenomen. Mantelzorgers met een slecht of matig ervaren gezondheid hebben een grotere kans om overbelast te raken.

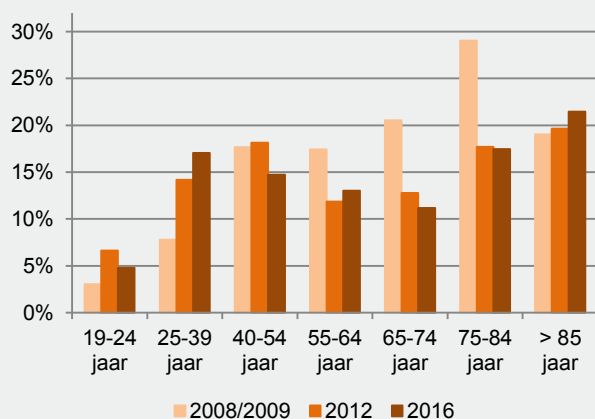
Figuur 4: Overbelasting van intensieve mantelzorgers, in %



Figuur 5: Overbelaste intensieve mantelzorgers in de algemene bevolking, in %



Figuur 6: Overbelaste intensieve mantelzorgers naar leeftijd, in %



Conclusie

In de periode 2008-2016 steeg het percentage mensen dat in Limburg mantelzorg geeft sterk. In 2016 betreft dit ongeveer 210.000 Limburgers waarvan 150.000 intensieve mantelzorg geven. De persoonskenmerken van mantelzorgers zijn grotendeels gelijk gebleven. Zo zijn vrouwen vaker mantelzorger dan mannen en wordt op alle leeftijden mantelzorg gegeven maar het meest in de leeftijd 55-64 jaar. Het percentage mantelzorgers dat overbelast is daalde, maar omdat het aantal mantelzorgers sterk steeg is ook het aantal overbelaste mantelzorgers toegenomen. Overbelasting komt het meest voor bij mantelzorgers vanaf 75 jaar. Echter, veel mantelzorgers zijn van middelbare leeftijd en daarom is op die leeftijd ook een groot aantal mantelzorgers overbelast.



Aanbevelingen

De resultaten van dit onderzoek kunnen worden gebruikt om het mantelzorgbeleid in Limburg te optimaliseren.

- Veel gemeenten noemen het belang van mantelzorg in het nieuwe collegeprogramma en willen mantelzorgers ondersteunen. Het is belangrijk om nader uit te zoeken waar en hoe in Limburg deze ondersteuning verder kan worden verbeterd.

Gezien de verdere vergrijzing en toename van het aantal mantelzorgers adviseert de GGD om aanvullend beleid te ontwikkelen in Limburg. Er zijn enkele goede en relevante interventies op het gebied van mantelzorg:

- Hierbij gaat het om het verkrijgen van inzicht in de kracht van het informele netwerk en het terugdringen van overbelasting (Mantelscan); en om preventieve ondersteuning van mantelzorgers, hierbij gaat het om actieve opsporing van mantelzorgers door hulpverleners (POM).
- Er zijn ook goede interventies gericht op specifieke doelgroepen, zoals ontmoetingscentra in de wijk die ondersteuning bieden aan mensen met dementie en hun mantelzorgers.

Colofon

Dit onderzoek is uitgevoerd door Joyce Lemmen, Masterstudent Healthcare, Policy and Innovation Management van de Faculty of Health, Medicine, and Life Sciences van de Universiteit Maastricht gedurende de periode april-juli 2018, onder begeleiding van Milena Pavlova (Universiteit Maastricht), KlaasJan Hajema en Evelyne Linssen (beiden GGD Zuid Limburg). Daarnaast heeft Tanja Dorresteyn van de GGD Limburg-Noord meegewerkt aan de totstandkoming van deze factsheet

Literatuur

Oudijk, D., De Boer, A., Wottiez, I., Timmermans, J., & De Klerk, M. (2010). Mantelzorg uit de doeken. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Meer info?

Deze factsheet is een samenvatting van de master thesis: "Changes in informal care among adults and older adults between 2008 and 2016 in Limburg" van Joyce Lemmen.

De GGD Zuid Limburg heeft vorig jaar de factsheet uitgebracht "Overbelasting bij mantelzorgers", hierin is specifiek ingegaan op de kenmerken en behoeften van mantelzorgers in Zuid-Limburg en de belasting die zij ervaren.

Kijk op www.ggdzl.nl, www.academischewerkplaatslimburg.nl of schrijf naar academischewerkplaats@ggdzl.nl

Voor vragen kunt u contact opnemen met de afdeling Kennis en Innovatie van de GGD Zuid Limburg (088-8805000) of met team onderzoek van de GGD Limburg-Noord (onderzoek@vrln.nl of 088-1191200).

Heerlen, november 2018

Bijlage 1: Mantelzorg geven in Limburg

	Limburg-Noord			Zuid-Limburg			Limburg		
	2008/2009	2012	2016	2008/2009	2012	2016	2008/2009	2012	2016
In de afgelopen 12 maanden mantelzorg gegeven	12,9%	17,5%	24,6%	11,9%	17,0%	22,1%	12,3%	17,2%	23,3%
Geeft nu mantelzorg	8,9%	13,1%	17,6%	8,5%	12,9%	16,3%	8,7%	13,0%	16,9%
Intensieve mantelzorger	8,0%	12,4%	16,8%	7,4%	12,3%	15,6%	7,6%	12,3%	16,1%
Aantal uren geleverde zorg per week									
1-2 uur per week	-	30,5%	35,1%	-	23,8%	27,9%	-	26,8%	31,3%
3-5 uur per week	-	26,0%	27,3%	-	30,9%	26,8%	-	28,7%	27,0%
6-10 uur per week	-	22,2%	18,4%	-	24,2%	22,5%	-	23,3%	20,6%
11-15 uur per week	-	5,6%	7,1%	-	6,9%	7,2%	-	6,3%	7,1%
16-20 uur per week	-	5,8%	3,2%	-	4,4%	4,1%	-	5,1%	3,7%
>21 uur per week	-	9,8%	8,9%	-	9,8%	11,6%	-	9,8%	10,3%
Relatie tot de zorgontvanger									
Echtgenoot	17,3%	19,5%	14,8%	17,3%	18,1%	18,3%	17,3%	18,7%	16,7%
(Schoon-)zoon/dochter	9,7%	11,1%	11,4%	9,1%	12,0%	11,2%	9,4%	11,6%	11,3%
(Schoon-) ouder(s)	54,1%	52,3%	52,9%	53,1%	51,0%	50,3%	53,6%	51,6%	51,5%
Andere familieleden	22,5%	16,1%	17,7%	19,9%	18,4%	19,2%	21,1%	17,4%	18,5%
Vrienden/kennissen	14,7%	12,9%	18,8%	13,3%	14,1%	15,6%	13,9%	13,5%	17,1%

Bijlage 2: Overbelasting onder intensieve mantelzorgers

	Limburg-Noord			Zuid-Limburg			Limburg		
	2008/2009	2012	2016	2008/2009	2012	2016	2008/2009	2012	2016
Overbelasting mantelzorgers									
- Totaal	18,2%	14,7%	12,3%	16,2%	15,1%	15,0%	17,1%	14,9%	13,7%
- Mannen	24,2%	11,5%	9,5%	11,4%	14,6%	15,2%	17,2%	13,2%	12,6%
- Vrouwen	15,4%	16,8%	14,1%	18,6%	15,4%	14,8%	17,1%	16,0%	14,5%
Overbelasting bij zorg voor echtgenoot	34,6%	27,3%	18,6%	29,8%	24,9%	27,0%	32,1%	26,0%	23,5%
Overbelasting bij zorg voor (schoon-)zoon/dochter	43,7%	31,8%	24,4%	25,5%	25,2%	22,8%	34,7%	28,0%	23,6%
Overbelasting bij zorg voor (schoon-)ouder	11,6%	12,6%	12,1%	14,6%	13,9%	14,8%	13,2%	13,3%	13,5%
Overbelasting bij zorg voor ander familielid	10,6%	8,2%	8,7%	7,0%	11,3%	8,9%	8,8%	10,0%	8,8%
Overbelasting bij zorg voor burens/kennissen	24,0%	5,1%	5,9%	4,7%	7,6%	6,1%	14,5%	6,5%	6,0%